

УДК 159.928.22/.954/.964.2

Світлана Репетій

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОДІАГНОСТИКИ ДУХОВНО-ТВОРЧОЇ СКЛАДОВОЇ КРЕАТИВНОГО КОМПОНЕНТА ДУХОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Глобальні інтегративні процеси, що відбуваються у сучасному світовому соціокультурному просторі, зумовлюють прагматизацію суспільства, яка призводить до зниження рівня духовності особистості. У зв'язку з цим значно підвищуються вимоги до сучасної освіти і вчителя як носія духовності, який формує в учнів готовність до самостійного, активного і творчого життя в суспільстві, реалізації свого призначення. Особливо це стосується вчителя музики, оскільки він не лише виховує художні смаки, ціннісні орієнтації, розширює свідомість учня, а й сприяє розвитку його духовного потенціалу, творчості, самоактуалізації. У зв'язку з цим перед освітою, зокрема перед післядипломною, постають особливі вимоги до формування особистості педагога.

Проблема розвитку духовності особистості з різних ракурсів вирішується вченими-філософами, педагогами, психологами. Так, В. Андрущенко, Л. Губерський, М. Михальченко вважають, що духовне становлення особистості відбувається через розвиток у людині органічної єдності віри, надії, любові. О. Сухомлинська, Е. Помиткін вбачають розвиток духовності особистості у повсякденній реалізації ідеалів Краси, Добра й Істини.

Рівень духовного розвитку особистості вчителя визначається моральними якостями. Становлення означених якостей відбувається через морально-духовне самоусвідомлення (І. Булах), взаємозв'язок свободи і відповідальності, що проявляються у поведінкових актах і виявляють людську сутність (І. Бех, Н. Йордакі, Н. Павлик).

Учені О. Олексюк, О. Отич, Ж. Юзвак вважають, що найбільший вплив на розвиток духовності, зокрема духовності особистості вчителя, здійснюється засобами мистецтва. В. Кудрявцева, С. Нечепоренко, Л. Набока за-

значають, що розвиток духовності педагога відбувається через підвищення рівня духовної культури – системи світоглядних уявлень і переконань, які реалізуються у ставленні до інших людей, до себе й оточуючого світу.

Г. Балл, І. Бех, Н. Вишнякова, І. Зязюн, Е. Помиткін та інші вважають, що розвиток особистісних, творчих якостей учителя корелює з розвитком його духовності та є неодмінною психологічною умовою успішного духовного виховання учнів. Креативний компонент духовності є одним із провідних чинників духовного, творчого зростання особистості вчителя, зокрема вчителя музики. Проте проблема його розвитку залишилася поза увагою науковців.

Мета статті – представити й обґрунтувати психодіагностичний інструментарій дослідження духовно-творчої складової креативного компонента духовності вчителів музики в системі післядипломної освіти.

Аналіз філософських, педагогічних і психологічних поглядів на творчу діяльність людини засвідчив, що вершиною творчості є духовне самотворення людини. Виходячи з цього, креативний компонент духовності вчителя музики розуміється нами як *особистісне утворення, яке пов'язане з духовним самопізнанням, саморозкриттям, самовдосконаленням, трансформаванням музично-педагогічної діяльності у творчий процес, внаслідок чого розвивається духовний, творчий потенціал учнів.*

У результаті аналізу поглядів учених Н. Булки, Т. Гусевої, В. Фриццюк, Н. Хазратової та інших на структуру креативності й узагальнення вимог до професійних якостей учителя мистецьких дисциплін нами визначено такі складові креативного компонента духовності вчителя музики: духовно-рефлексивна, духовно-естетична та духовно-творча (рис. 1).

Рис. 1. Структура креативного компонента духовності вчителя музики

З метою відстеження процесу розвитку креативного компонента духовності вчителів музики нами здійснено добір і обґрунтування психодіагностичного інструментарію.

Вибір діагностичного інструментарію здійснювався відповідно до складових креативного компонента духовності вчителів музики: духовно-рефлексивної, духовно-естетичної та духовно-творчої.

При діагностиці *духовно-рефлексивної* складової креативного компонента духовності вчителів музики з'ясувалося, яке місце в загальній системі цінностей педагогів посідають усвідомлення власних духовних потреб і духовні цінності. З цією метою використовувалася методика виявлення сформованості духовних цінностей Е. Помиткіна “Здійснення бажань” [3] та авторська методика усвідомлення рівня духовної самосвідомості “Сім Я” [4]. Для дослідження динаміки розвитку духовно-естетичної складової креативного компонента духовності вчителів музики використовувалася методика визначення рівня сформованості художньо-естетичних потреб Ю. Соловйової “Орієнтація на художньо-естетичні цінності” [5], оскільки розвиненість означеної складової креативного компонента духовності вчителів музики виявляється у спрямованості до Краси як такої, усвідомленні потреби сприйняття високодуховного мистецтва.

При відборі психодіагностичного інструментарію з визначення рівня розвитку духовно-творчої складової креативного компонента духовності вчителів музики ми враховували думку В. Загвязинського, який вважає, що для творчої педагогічної діяльності вчитель повинен мати комплекс загальних якостей, що характеризують будь-яку творчу особистість. При духовному самовдосконаленні, підготовці та проведенні музичних занять (уроків мистецтва), вирішенні різних педагогічних ситуацій учитель музики повинен мати розвинене нестандартне творче мислення. Тому для діагностики духовно-творчої складової креативного компонента духовності вчителів музики застосовувалася методика визначення креативності Дж. Гілфорда “Інтерпретація малюнків” [1] з метою визначення показників продуктивності, гнучкості, оригінальності мислення. Для визначення рівня розвитку музично-педагогічної креативності, яка пов'язана зі специфікою спеціальності вчителя музики, застосовано авторську методику “Самооцінка творчої діяльності вчителя музики на уроці”. Означену методику розроблено на основі методики С. Сисоевої “Самооцінка творчої педагогічної діяльності вчителя на уроці” [2].

Метою розробленої методики “Самооцінка творчої діяльності вчителя музики на уроці” є виявлення рівня творчого підходу до проведення музичних занять. Учителям пропонуються десять запитань (таблиця 1), на які потрібно дати відповідь. Відповіді на запитання не регламентуються часом.

При відповіді потрібно поставити відмітку у відповідній графі: так, частково, іноді, ні. Відповідь “Так” оцінюється у 3 бали, “Частково, іноді” – 2 бали, “Ні” – 1 бал.

Таблиця 1

Самооцінка творчої діяльності вчителя музики на уроці

№ з/п	Питання	Відповіді		
		Так	Частково, іноді	Ні
1.	Ви складаєте поспівки, мелодії пісень, які використовуєте на музичних заняттях?			
2.	Чи складаєте ви творче завдання до різних видів діяльності (слухання, виконання творів, музично-ритмічних рухів, гри на музичних інструментах, вивчення музичної грамоти) на уроці музики?			
3.	Чи проводите ви інтегровані музичні заняття з образотворчим мистецтвом, літературою, народознавством, історією тощо?			
4.	Чи використовуєте ви гармонізацію мелодій творів як один із методів розвитку імпровізації?			
5.	Чи проводите ви нестандартні тематичні заняття?			
6.	Чи створюєте ви атмосферу співтворчості на заняттях?			
7.	Чи проводите ви дослідницьку діяльність разом з учнями з метою розвитку в них творчого потенціалу?			
8.	Ви часто виконуєте музичні твори на уроці з метою розвитку в учнів навичок сприйняття “живої” музики?			
9.	Чи використовуєте ви індивідуальний підхід при розвитку музичних здібностей у дітей?			
10.	Чи здійснюєте ви рефлексію музично-педагогічної діяльності після проведення занять?			

Оброблення даних: максимальна кількість балів – 30 (якщо на всі запитання дали відповідь “Так”), мінімальна – 10 (якщо на всі питання дали відповідь “Ні”). До високого рівня віднесено показники учителів, які набрали 24-30 балів, середнього – 13-23 балів, низького – 10-12 балів.

Високому рівню творчості вчителя на уроці музики відповідає його творчий з елементами новаторства підхід до всіх видів музичної діяльності (слухання, виконання музичних творів, гра на дитячих музичних інструментах, диригування, музично-ритмічні рухи), використання власних поспівок, пісень, проведення нестандартних, інтегрованих уроків, вияв нестандартного мислення при вирішенні незвичайних ситуацій, гармонізація мелодій пісень, заняття разом з учнями дослідницькою діяльністю.

Середній рівень творчості вчителя музики на уроці відповідає частковому творчому підходу до різних видів діяльності на уроці, част-

кове застосування елементів інтеграції, несистематичний підхід до індивідуального розвитку музичних здібностей дітей, фрагментарне застосування гармонізацій мелодій і створення поспівок, пісень.

Низький рівень творчості відповідає репродуктивному підходу до занять: застосування здебільшого аудіозаписів, відсутність навіть часткової інтерпретації музичних творів при слуханні, творчих завдань при проведенні різних видів музичної діяльності, гармонізації пісень, непроведення інтегрованих, нестандартних уроків, відсутність дослідницької діяльності.

Застосовувати означену методику можна під час курсів підвищення кваліфікації вчителів музики, додавши її до аналітико-діагностичного модуля навчально-тематичного плану, та у міжкурсовий період під час самостійної роботи вчителів, що сприятиме відстеженню динаміки розвитку духовно-творчої складової креативного компонента духовності вчителів музики.

1. *Алексеева М. І.* Вивчення особистості підлітка / [М. І. Алексеева, О. Б. Білецька, Я. О. Биковський та ін.] ; за ред. М. Т. Дригус. — К. : Інститут психології АПН України, 1994. — 128 с.
2. *Кульчицька О. І.* Педагогічні технології: Наука — практиці: навчально-методичний щорічник / О. І. Кульчицька, С. О. Сисоєва, Я. В. Цехмістер; за ред. Сисоєвої С. О. — К. : ВПЮЛ, 2002. — 281 с.
3. *Помиткін Е. О.* Проблема розвитку та діагностики духовних ціннісних орієнтацій у старшокласників // Практична психологія та соціальна робота. — 1998. — № 10. — С. 10—16.
4. *Ренетій С.* Засоби психодіагностики та розвитку креативного компонента духовності вчителя музики в системі післядипломної освіти // Нова педагогічна думка. — 2010. — № 2. — С. 73—77.
5. *Соловьёва Ю. П.* Проблемы формирования эстетической культуры личности // Воспитание. Личность. Профессия. — 2006. — №6. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://tipo.unibel.by/cvr/vlp/06/show.php?art=2&auth=solovieva>.

Стаття надійшла до редакції 05.12.2011

С. Ренетій

Особенности психодиагностики духовно-творческой составляющей креативного компонента духовности учителей музыки в системе последипломного образования

Представлен и обоснован психодиагностический инструментарий исследования духовно-творческой составляющей креативного компонента духовности учителей музыки в системе последипломного образования.

Ключевые слова: психодиагностика, духовность, креативный компонент духовности учителя, система последипломного образования.

S. Repetiy

Peculiarities of Psychodiagnostics of Spiritual and Creative Component of music teachers' spirituality in the Postgraduate Educational System

The author shows and grounds psychodiagnostic tools for the study of spiritual and creative component of music teachers' spirituality in the postgraduate educational system.

Key words: psychodiagnostics, spirituality, creative component of teachers' spirituality, postgraduate educational system.

Рецензент – доктор педагогічних наук,
професор О. М. Отич